

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

Дмитро ШВЕЦЬ

2019 р.

ВИСНОВОК

Харківського національного університету внутрішніх справ щодо дисертації Крижановського Миколи Валентиновича на тему «Заходи кримінально-правового характеру: сутність та форми», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженій Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 22 грудня 2014 року (протокол № 13) та уточненій Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 30 січня 2019 року (протокол № 1).

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 та кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ № 28 від 05 грудня 2019 року

ПРИСУТНІ:

Литвинов О. М. – доктор юридичних наук, професор; Яценко А. М. – доктор юридичних наук, професор (науковий керівник); Харченко В. Б. – доктор юридичних наук, професор; Юхно О. О. – доктор юридичних наук, професор; Орлов Ю. В. – доктор юридичних наук, професор; Ємельянов В. П. – доктор юридичних наук, професор; Васильєв А. А. – кандидат юридичних наук, доцент; Казначеева Д. В. – кандидат юридичних наук, доцент; Кондратов Д. Ю. – кандидат юридичних наук, доцент; Лизогуб Я. Г. – кандидат юридичних наук, доцент; Фіалка М. І. – кандидат юридичних наук, доцент; Черевко К. О. – кандидат юридичних наук, доцент; Юртаєва К. В. – кандидат юридичних наук, доцент; Вапсва Ю. А. – кандидат юридичних наук, доцент; Давиденко В. Л. – кандидат юридичних наук, доцент; Канібер Ю. М. – кандидат юридичних наук, доцент; Кундеус В. Г. – кандидат юридичних наук, доцент; Шульга А. М. – кандидат юридичних наук, доцент; Луценко І. Г. – кандидат юридичних наук;

Авдєєв О. О. – кандидат юридичних наук; Олішевський О. В. – кандидат юридичних наук; Шевелев К. Є. – кандидат юридичних наук; Фоменко М. В. – кандидат юридичних наук; Цвіркун Н. Ю. – кандидат юридичних наук; Шевчук Т. А. – кандидат юридичних наук; Крижановський М. В. – аспірант університету.

З присутніх – 6 докторів наук та 19 кандидатів наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта Харківського національного університету внутрішніх справ Крижановського Миколи Валентиновича на тему «Заходи кримінально-правового характеру: сутність та форми», виконаного у Харківському національному університеті внутрішніх справ і поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо його рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь Крижановського М. В. про результати виконаного дослідження, який у своєму виступі ознайомив присутніх із структурою дисертації, обґрунтував актуальність обраної теми дослідження, сформулював його мету та завдання, охарактеризував основні положення, що відображають наукову новизну дослідження, висвітлив наукову та практичну значущість одержаних результатів. Здобувач зазначив, що результати дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях, основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, викладено у статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях.

Як зазначив дисертант, наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що робота є одним з перших в Україні комплексних наукових досліджень сутності та форм заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, порядку їх застосування і виконання.

По закінченню доповіді Крижанівському М. В. присутніми були поставлені наступні запитання:

Смельянов В. П.: Чи аналізували Ви сучасний стан наукових досліджень проблем державного реагування на правопорушення з боку юридичних осіб?

Відповідь: Дякую. У своїй роботі ми аналізували стан наукової розробленості проблем заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Зазначимо, що за часи незалежності України дослідження проблем державного реагування на правопорушення з боку юридичних осіб можна умовно поділити на два періоди: а) дослідження, що проводилися до 01.09.2014 р.; б) дослідження, які здійснювалися після 01.09.2014 р. Впродовж

першого періоду вітчизнами науковцями, як правило, обґрунтовувалась необхідність і доцільність потенційної можливості здійснення кримінального провадження щодо юридичних осіб. Протягом другого періоду вказана проблематика досліджувалася вже на підставі аналізу законодавчо регламентованих правових приписів, що безпосередньо закріплюють підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, види таких заходів, загальні правила їх застосування, а також процедуру практичної реалізації. Отже, з одного боку, до 01.09.2014 р. вказаній проблематиці приділено чимало уваги вітчизняних, до речі, як і зарубіжних науковців, з іншого боку, можна стверджувати, що дослідження проблем заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб лише започатковуються, оскільки фактично після 01.09.2014 р. представлені лише двома фундаментальними науковими працями. Ця обставина очевидно, що засвідчує необхідність здійснення подальших наукових розвідок проблем заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, з метою отримання нових науково обґрунтованих висновків, пропозицій і рекомендацій, що сприятимуть більш ефективному застосуванню і виконанню подібних заходів кримінально-правового реагування.

Харченко В. Б.: Чи підлягає юридична особа кримінальній відповідальності у випадку вчинення злочину її уповноваженою особою?

Відповідь: Дякую. У випадку вчинення уповноваженою особою юридичної особи злочину така юридична особа не може підлягати кримінальній відповідальності, на відміну від її уповноваженої особи, оскільки юридична особа у силу своєї правової природи не може відчувати осуду і каральної функції кримінального покарання. Такий висновок ґрунтується на відомому рішенні Конституційного Суду України від 27.10.1999 р. № 9-рп/99 у справі за конституційним поданням Міністерств внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність), а також принципи *non bis in idem* щодо недопустимості подвійної відповідальності за одне і те саме діяння, що знаходить свій вияв у ст. 61 Конституції України і ч. 3 ст. 2 КК України.

Юхно О. О.: Що є формами та видами заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб?

Відповідь: Дякую. Передбачені у чинному кримінальному законодавстві України заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб репрезентовані двома альтернативними формами. Першу форму таких заходів становлять примусові заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у виді, наприклад, штрафу, ліквідації і т. ін. До другої, але водночас альтернативної форми вияву цих заходів, належать заходи, що засновані на недоцільності здійснення подальшого кримінального провадження щодо юридичної особи. Ця форма заходів кримінально-правового характеру

щодо юридичних осіб сьогодні репрезентована лише одним видом – звільненням юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи у зв'язку із закінченням строків давності. Але нами у дисертаційному дослідженні обґрунтовується необхідність запровадження такого нового альтернативного заходу кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб як звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру у зв'язку з позитивною її постделіктною діяльністю.

Фіалка М. І.: Чи вивчали Ви досвід законодавчої регламентації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у законодавстві зарубіжних країн?

Відповідь: Дякую. Так, ми вивчали такий досвід. Зазначимо, що у зарубіжному законодавстві існує декілька моделей юридичної відповідальності юридичних осіб. Традиційною і найбільш розповсюдженою є конструкція кримінальної відповідальності юридичних осіб, коли юридична особа поряд із фізичною особою визнається самостійним суб'єктом злочину та підлягає кримінальній відповідальності (Велика Британія, США, Австрія, Франція тощо). У кримінальному законодавстві України модель правової відповідальності юридичних осіб базується на принципі винної кримінальної відповідальності виключно фізичної особи за вчинення кримінального правопорушення. У випадку ж вчинення кримінального правопорушення фізичною особою в інтересах та (або) від імені юридичної особи, поряд із фізичною особою юридична особа зазнає так званої квазікримінальної відповідальності або як її ще називають віртуальної відповідальності. Ця модель властива кримінальному законодавству Латвії, Польщі, Фінляндії, Швеції тощо.

Кондратов Д. Ю.: Яке місце посідають заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб в загальній системі заходів кримінально-правового характеру?

Відповідь: Дякую. У загальній системі заходів кримінально-правового характеру заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб належать до особливих різновидів інших заходів кримінально-правового характеру. З одного боку, вони належать до субсидіарних, а з іншого – до похідних екстраординарних інших заходів кримінально-правового характеру, оскільки, по-перше, можуть бути реалізовані виключно у випадку вчинення уповноваженою особою будь-якого зі злочинів, визначених законодавцем у ст. 96-3 КК України, поряд із застосуванням до уповноваженої особи відповідного за ступенем суворості виду покарання та/або іншого заходу кримінально-правового характеру, а, по-друге, вони можуть бути застосовані до іншого раніше не відомого традиційній кримінальній юстиції суб'єкта кримінально-правових відносин – юридичної особи. Отже за підставою, метою,

порядком застосування і виконання інші заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб є відмінними від інших заходів кримінально-правового характеру щодо фізичних осіб, хоча, водночас, і становлять разом альтернативні покаранню варіанти кримінально-правового впливу на порушення кримінально-правових заборон.

Васильєв А. А.: Що Ви розумієте під звільненням юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру на підставі ст. 96-5 КК України?

Відповідь: Дякую. Ми схильні вважати, що звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру на підставі ст. 96-5 КК України являє собою відмову суду від покладання на юридичну особу або призначення їй обмежень майнового або організаційно-правового характеру через недоцільність таких обмежень у зв'язку із закінченням визначених законом строків давності, за наявності, передбачених законом передумов і підстав, та відсутності обставин, що унеможливають таке звільнення. Звільнення, передбачене ст. 96-5 КК України, належить відрізняти від звільнення уповноваженої особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України), оскільки останнє може бути реалізовано виключно лише в ухвалі суду. Звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру за ст. 96-5 КК України, за наявності передбачених законом передумов, підстав та відсутності обставин, що унеможливають таке звільнення, навпроти може бути здійснено як в ухвалі суду, так і в обвинувальному вирокі.

Після відповідей **Крижановського М. В.** на запитання з характеристикою його наукової зрілості виступив **науковий керівник – доктор юридичних наук, професор Яценко Андрій Миколайович**, який розповів присутнім про хід дослідження, проведеного здобувачем під його керівництвом. Він підкреслив актуальність теми дисертації та відзначив, що проблематика дослідження узгоджується з п. 5.11 Пріоритетних напрямів наукових досліджень органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затверджених Наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275, а також відповідає п. 5.18 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 рр., схвалених рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ від 23.02.2016 р. (протокол № 2), а також відповідає комплексній темі наукових досліджень кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ на 2014–2018 роки «Протидія злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами» (номер державної реєстрації 0113U008195).

Ященко А. М. відзначив, що під час здійснення дисертаційного дослідження аспірантом проявлені належні компетентності щодо відбору та використання різноманітних як загальнонаукових та і спеціально-наукових методів пізнання, в тому числі діалектичного, порівняльно-правового, формально-логічного, системно-структурного й статистичного аналізу тощо.

В цілому в дисертації запропоновані нові науково обгрунтовані теоретичні та прикладні результати проведеного дослідження, а також розв'язані конкретні наукові завдання в галузі кримінального права. Структура роботи, виклад її тексту, оформлення здійсненні відповідно до вимог, які пред'являються до наукових робіт такого рівня. Результати дисертаційного дослідження аспірантом впроваджено у практичну, наукову та правотворчу діяльність. Зокрема, отримано акти впровадження результатів дослідження у навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ та наукову діяльність Кримінологічної асоціації України.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, є достатньо обгрунтованими, достовірними та логічними. Метою дисертаційного дослідження є розробка концептуальних положень науково-прикладної проблеми заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, їх сутності та форм на основі законодавства України, іноземного досвіду, наукових підходів та узагальнення відповідної практики застосування, а також надання теоретично обгрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України кримінально-правового циклу в частині нормативної регламентації подібних заходів кримінально-правового характеру у розділі XIV-I Загальної частини КК України, порядку їх застосування і виконання.

Вивчення змісту дисертації дозволяє зробити висновок про те, що поставленої мети досягнуто, завдання виконані. Обгрунтованість отриманих здобувачем результатів підтверджується обсягом опрацьованих даних, літературних джерел, їх критичним аналізом з наведеними конкретними висновками і рекомендаціями, а також обговоренням пропозицій в дискусійному порядку на науково-практичних конференціях.

Наукові положення, пропозиції, рекомендації та висновки, викладені у дисертації, мають достатній ступінь обгрунтованості. Практичне значення одержаних результатів полягає у формуванні пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства України в частині нормативної регламентації подібних заходів кримінально-правового характеру у Загальній частині КК України, порядку їх застосування і виконання.

За час роботи над дисертацією Крижановський Микола Валентинович зарекомендував себе як серйозний дослідник, здатний вирішувати складні теоретичні та практичні задачі. Творчий підхід до проведення наукової розвідки

забезпечив наповненість дисертаційної роботи не лише теоретичним, але і практичним сенсом.

Таким чином, викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація на тему «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: сутність та форми», яка представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є самостійним завершеним дослідженням, виконаним на належному рівні та відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), а також пп. 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її автор – Крижановський Микола Валентинович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Після цього слово було надано **рецензентам** наукової роботи:

Рецензент – **доктор юридичних наук, професор Орлов Ю. В.** зазначив, що дисертант показав глибокі теоретичні та практичні знання окресленої проблематики, вміння самостійно узагальнювати і аналізувати нормативні матеріали, загальну та спеціальну літературу, робити правильні, науково-обґрунтовані висновки, формулювати визначення правових понять і пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Доцільність і необхідність дослідження питань державного реагування на правопорушення з боку юридичних осіб, на думку рецензента, очевидна і сумнівів не викликає. Поява у Загальній частині КК України розділу XIV-I «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» є логічним наслідком взятих Україною зобов'язань щодо приведення положень вітчизняного законодавства у відповідність з міжнародними стандартами щодо встановлення відповідальності юридичних осіб за злочини.

Він зазначив, що впродовж останніх років після набрання положеннями розділу XIV-I Загальної частини КК України законної сили, обраній М. В. Крижановським проблематиці вітчизняними науковцями приділяється недостатня увага. Значний пласт проблемних питань щодо застосування і особливо виконання заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб до кінця все ще не вирішений і потребує свого розв'язання. У зв'язку з цим, проведення поглибленого комплексного монографічного дослідження цієї проблематики з метою вдосконалення відповідної нормативно-правової бази та практики її застосування цілком виправдане.

Рецензент відзначив, що робота виконана на високому науково-теоретичному рівні. Аналіз рукопису дисертації дозволяє говорити, що вона

спрямована не тільки на кримінально-правовий аналіз заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, але на удосконалення законодавства в аспекті застосування і виконання подібних заходів.

Результати дослідження, проведеного М. В. Крижановським, видаються обґрунтованими, оскільки в роботі комплексно досліджується як широкий спектр проблем, які прямо або опосередковано стосуються передумов, підстав і умов застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, так і порядку їх застосування і виконання. У роботі пропонується достатній інструментарій, який базується на положеннях законодавства, правозастосовної практики та зарубіжному досвіді. Авторські положення підтверджені певними науковими доказами, забезпечені джерельною базою проведеного дослідження, використанням різноманітних методичних прийомів аналізу поставлених проблем, достатньою апробацією отриманих результатів.

Наведені у вступі та розділах основної частини роботи положення, що стосуються постановки проблеми в цілому, а також її окремих аспектів, дають підстави для висновку, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, до кінця не розробленими кримінально-правовою наукою та є перспективними для дослідження.

Достатньо повно дисертантом сформульовано об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із застосуванням заходів кримінально-правового характеру за вчинення злочинних діянь, а також його предмет – заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: сутність та форми.

Мета дослідження визначена відповідно до його об'єкта та предмета і сформульована як комплексна розробка концептуальних положень науково-прикладної проблеми заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, їх сутності та форм на основі законодавства України, іноземного досвіду, наукових підходів та узагальнення відповідної практики правозастосування.

Зібраний матеріал аналізується М. В. Крижановським за допомогою загальнонаукових та спеціально-правових методів наукового пізнання.

Дисертантом опрацьовано достатня кількість наукових та нормативно-правових джерел, на які дослідник посилається у тексті рукопису під час полеміки щодо окремих питань проблематики дослідження та обґрунтовування власних висновків, що вказує на достатні знання здобувача предмету, на його навички до самостійного наукового аналізу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації визначається перш за все тим, що дисертація М. В. Крижановського є одним з перших в Україні комплексних наукових досліджень сутності та форм заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Низка

теоретичних положень, висновків і рекомендацій дисертанта мають наукову новизну і практичну значимість, цілком достатні для роботи такого рівня.

Основні положення та результати дослідження висвітлено здобувачем у семи наукових працях, зокрема у чотирьох наукових статтях (з яких дві опубліковані у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, дві – у наукових виданнях іноземних держав з напрямку, за яким підготовлено дисертацію, а також трьох тезах наукових доповідей: «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 14–15 червня 2019 р.); «Актуальні проблеми кримінальної юстиції» (м. Одеса, 26–27 червня 2019 р.); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 21–22 червня 2019 р.).

Роботу оформлено відповідно до встановлених державних стандартів. Структурно вона складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Надаючи загальну позитивну оцінку роботі М. В. Крижановського, належить вказати, що у дисертаційному дослідженні мають місце й окремі суперечливі положення, які потребують пояснень здобувача. Зокрема, аналізуючи зарубіжний досвід законодавчої регламентації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб автор обрав кримінальне законодавство окремих країн Європейського Союзу, з метою виявлення схожого і відмінного, оцінки переваг та недоліків кримінально-правового регулювання відповідного правового явища. Мета такого порівняння не викликає жодних зауважень, утім інструментарій її досягнення міг би бути розширений. Так, робота значно виграла, якщо було б розширено коло країн за рахунок тих, з якими межує Україна (Румунія, Словаччина, Угорщина та ін.).

Разом з цим, наявність окремих недоліків та дискусійних положень дисертації суттєво не зменшують її наукову значущість, не знижують позитивну оцінку роботи та її гносеологічну цінність. Дисертація Крижановського Миколи Валентиновича є завершеною науковою працею, в якій отримані нові наукові результати, що в сукупності вирішують важливу проблему сутності та форм заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, та може бути рекомендована до розгляду в одноразовій спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент – **кандидат юридичних наук, доцент Юртаєва К. В.** звернула увагу на актуальність рецензованої дисертації, яка зумовлена тим, що покарання сьогодні не в змозі на 100% забезпечити успішне виконання завдань, що стоять перед кримінальним законодавством України. У певних випадках більш дієвим і ефективнішим засобом кримінально-правового реагування на

порушення кримінально-правових заборон є не покарання осіб, які вчинили злочини, а застосування до них альтернативних покаранню інших заходів кримінально-правового характеру. Певною мірою це стосується і ситуацій, пов'язаних із вчиненням визначених законом злочинів уповноваженою особою юридичної особи від її імені та/або в її інтересах.

Додаткової актуальності теми дослідження, на думку рецензента, додає і той факт, що сьогодні вітчизняне кримінальне законодавство стоїть на порозі суттєвих змін. Йдеться зокрема про концепцію реформування вітчизняного кримінального законодавства, що не може не торкнутися і законодавчої регламентації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, передбачених у розділі XIV-І КК України.

Рецензент зазначила, що вітчизняні науковці приділяють увагу аналізованій тематиці. Достатньо згадати наукові праці О. П. Провоторова і О. В. Панченко. Віддаючи належне зусиллям вказаних авторів, вона зазначила, що окремі питання цієї проблематики залишаються дискусійними і до кінця не вирішеними. З огляду на це, необхідність проведення окремого монографічного дослідження теоретичних і практичних аспектів застосування і виконання заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб очевидна і сумнівів не викликає, а намагання автора заслуговують лише схвальної оцінки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації М. В. Крижановського, визначається певними науковими доказами, емпіричними фактами, структурою роботи й обраною здобувачем методикою дослідження.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів та способів їх вирішення переконують у тому, що відповідні питання теоретично і практично важливі, недостатньо розроблені в доктрині та перспективні для дослідження. Праця ґрунтована на достатній джерельній базі (це роботи з кримінального права, кримінального процесуального, конституційного, цивільного права, міжнародно-правові акти, законодавство іноземних країн, судові рішення). Зроблені по тексту дисертації посилання свідчать, що здобувач достатньо ретельно вивчив праці попередніх дослідників цієї та суміжних проблем й відповідні нормативно-правові акти, належно орієнтується у них, є обізнаною у досліджених питаннях. Літературні джерела використано критично, в разі потреби ведеться аргументована полеміка, як правило, з достатньо переконливим обґрунтуванням власної позиції.

Висновки й пропозиції роботи отримано із застосуванням традиційних й апробованих кримінально-правовою наукою методів (серед яких діалектичний, системний, догматичний, порівняльно-правовий та деякі інші).

Структура роботи є логічно обґрунтованою та відповідає предмету й завданням дослідження: дисертація складається з анотації, переліку умовних

позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, а також висновків та додатків. Така структура роботи засвідчує, що поставлені у вступі дисертації задачі здобувач висвітлені у повному обсязі.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації обумовлюється перш за все тим, що дисертація є одним з перших в Україні комплексних наукових досліджень сутності та форм заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, в результаті чого розроблено науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення законодавства України в частині нормативної регламентації окремих положень розділу XIV-І Загальної частини КК України, порядку застосування і виконання заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Положення, висновки та пропозиції, що виносяться здобувачем на захист, є або новими, або додатково висвітлюють чи аргументують відомі в науці положення і в сукупності сприяють продовженню й поглибленню досліджень проблем застосування і, особливо, виконання заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Результати дисертаційного дослідження отримали достатнє висвітлення в підготовлених і опублікованих М. В. Крижановським чотирьох наукових публікаціях та трьох тезах доповідей на науково-практичних заходах, на яких дисертація пройшла апробацію («Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 14–15 червня 2019 р.); «Актуальні проблеми кримінальної юстиції» (м. Одеса, 26–27 червня 2019 р.); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 21–22 червня 2019 р.)).

Позитивно оцінюючи дисертацію Крижановського М. В., К. В. Юртаєва звернула увагу і на те, що робота не позбавлена окремих недоліків. Зокрема, автор здійснив розгорнутий порівняльно-правовий аналіз кримінально-правових норм законодавства окремих зарубіжних держав, суміжних зі статтями 96-3–96-11 КК України, та висловив своє бачення відносно доцільності запозичення позитивного досвіду. Як побажання, дисертанту слід було вказати й на негативні моменти (у випадку їх наявності) такої законодавчої регламентації, з метою їх уникнення у вітчизняній практиці законотворення.

Втім, вказане зауваження має характер побажання, спрямованого на покращення окремих її положень та не знижує позитивної оцінки наукової новизни, практичної значущості й ступеню завершеності дисертаційного дослідження

Таким чином, на думку Юртаєвої К. В. є підстави для загального висновку, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, теоретичним й практичним значенням робота відповідає паспорту спеціальності 081 «Право», а також вимогам нормативних документів та може бути рекомендована до захисту у

разовій спеціалізованій вченій раді у Харківському національному університеті внутрішніх справ.

В обговоренні дисертаційного дослідження **взяли участь:**

Доктор юридичних наук, професор Харченко В. Б. у своєму виступі зазначив, що вивчення дисертації Крижановського М. В. та копій опублікованих здобувачем друкованих праць дозволяє зробити висновок про актуальність теми дослідження, оскільки, попри законодавчу регламентацію заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, фактично існуюча практика їх застосування є досить рідкісним явищем, що свідчить про необхідність поглибленого спеціалізованого дослідження відповідної проблематики.

Харченко В. Б. вважає, що викладені у вступі та трьох розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів та способів їх вирішення переконують у тому, що відповідні питання теоретично і практично важливі, недостатньо розроблені в доктрині та перспективні для дослідження. Робота основана на достатній джерельній базі. Висновки й пропозиції роботи отримано із застосуванням традиційних й апробованих кримінально-правовою наукою методів. Актуальність теми дисертації підтверджується її узгодженістю з пріоритетними напрямками наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ.

Структура роботи є логічно обґрунтованою та відповідає предмету й завданням дослідження, а поставлені у вступі дисертації задачі здобувачем наукового ступеня виконані в повному обсязі.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлюється перш за все тим, що вона по-новому й водночас із урахуванням сформованого на теперішній час стану теоретико-доктринальної розробки проблематики, з урахуванням сучасних емпіричних даних презентує характеристику сутності та форм заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, а також містить науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення законодавства України в частині нормативної регламентації окремих положень розділу XIV-I Загальної частини КК України, порядку застосування і виконання заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Результати дисертаційного дослідження отримали достатнє висвітлення в опублікованих дисертантом чотирьох одноособово підготовлених наукових публікаціях та трьох тезах доповідей на науково-практичних заходах. Окремі виявлені в ході рецензування недоліки стосуються здебільшого дискусійних питань, порушених в роботі, або мають характер побажань, спрямованих на

покращення окремих її положень та не знижують позитивної оцінки наукової новизни, практичної значущості й ступеня завершеності дисертаційного дослідження.

На підставі викладеного Харченко В. Б. робить висновок, що дисертаційне дослідження Крижановського М. В. «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: сутність та форми» є завершеним самостійним монографічним дослідженням, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі науки кримінального права, яке відповідає вимогам пп. 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а також паспорту спеціальності 081 «Право», а тому може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді у Харківському національному університеті внутрішніх справ.

Доктор юридичних наук, професор Литвинов О. М. підтримав актуальність дослідження проблем сутності та форм заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, як невід’ємного елемента побудови системи кримінальної юстиції, орієнтованої на кращі європейські стандарти. Він підкреслив, що питання застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб з метою унеможливлення зловживання юридичною особою правом на свободу здійснення підприємницької діяльності (для господарюючих суб’єктів) та в процесі здійснення владних повноважень (для суб’єктів публічного права) є комплексною міжгалузевою проблемою, для вирішення якої необхідно враховувати зв’язки відповідних законодавчих приписів розділу XIV-I КК Загальної частини України із нормами кримінального процесуального, кримінально-виконавчого, цивільного права України, міжнародними договорами України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, іншими нормативно-правовими актами України.

На думку Литвинова О. М. проведений дисертантом аналіз наукової проблеми є ґрунтовним, базується на апробованих методах наукового пошуку, традиційних для досліджень проблем Загальної частини кримінального права. Науковий аналіз є докладним, позиції здобувача наукового ступеня щодо деталізованої науково-теоретичної інтерпретації й критичного аналізу проблем сутності і форм заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, питань, пов’язаних з їх застосуванням і виконанням є переконливими.

Литвинов О. М. відзначає, що висновки й узагальнення зроблені Крижановським М. В. на підставі аналізу достатньо широкого кола літературних джерел, широкої емпіричної бази, що підтверджує їх обґрунтованість. Загальна побудова дисертації, її змістовний і композиційний компоненти дають підстави вести мову про досягнення поставленої автором

мети щодо комплексної розробки концептуальних положень науково-прикладної проблеми заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, їх сутності та форм на основі законодавства України, іноземного досвіду, наукових підходів та узагальнення відповідної практики застосування, а також надання теоретично обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України кримінально-правового циклу в частині нормативної регламентації подібних заходів кримінально-правового характеру у розділі XIV-І КК Загальної частини України, порядку їх застосування і виконання.

У цілому доповідач дав позитивну оцінку дисертаційному дослідженню здобувача та зазначив, що дисертація Крижановського М. В. за темою «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: сутність та форми», яка представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є самостійним завершеним дослідженням, виконаним на належному рівні та відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), а також пп. 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її автор – Крижановський Микола Валентинович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Узагальнюючи результати обговорення, дисертацію Крижановського М. В. «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: сутність та форми» можна рекомендувати до захисту.

На основі результатів обговорення присутніх на засіданні вирішили запропонувати такий

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: сутність та форми», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Порушення кримінально-правових заборон, передбачених в Особливій частині КК України, неминуче зумовлює настання кримінально-правових наслідків, серед яких першорядна роль відводиться покаранню. Покарання є основним і найбільш важливим

заходом державного реагування на кримінальні правопорушення. Попри це, завдання кримінально-правової охорони найбільш важливих соціальних цінностей і благ забезпечується завдяки застосуванню не лише каральних, але і некаральних інших заходів кримінально-правового характеру, серед яких особливе місце посідають заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб. Їх поява у чинному КК України обумовлюється взятими Україною зобов'язаннями щодо приведення положень вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів щодо встановлення відповідальності юридичних осіб за злочини. Нормативна регламентація у законодавстві України цих «інших заходів кримінально-правового характеру» впродовж останніх п'яти років очевидно потребує свого наукового осмислення. Ця обставина вимагає проведення окремого комплексного теоретичного дослідження проблем сутності та форм заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

До проблем кримінально-правового реагування на правопорушення з боку юридичних осіб в різні часи зверталися Л. А. Абашина, О. Ю. Антонова, П. С. Берзін, Б. В. Волженкін, Т. О. Гончар, В. К. Грищук, С. М. Гусаров, О. О. Дудоров, О. В. Єрмак, О. О. Житний, З. А. Загиней, К. П. Задоя, О. В. Козаченко, В. М. Куц, О. М. Литвинов, І. І. Митрофанов, Р. В. Мінін, О. О. Михайлов, А. С. Никифоров, Н. А. Орловська, М. І. Панов, О. Ф. Пасека, Ю. А. Пономаренко, В. Ф. Примаченко, І. В. Ситковський, В. С. Сотніченко, С. О. Харитонов, М. І. Хавронюк, А. М. Ященко та багато інших вітчизняних і зарубіжних учених.

Останнім часом теоретико-прикладні проблеми заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб були предметом дисертаційного дослідження О. П. Провоторова «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб як інститут кримінального права України» (2019) та О. В. Панченко «Кримінальне провадження щодо юридичної особи» (2018). Однак, незважаючи на наявні ґрунтовні наукові розробки цієї проблематики, зроблені вказаними авторами, які, безспірно, містять значну кількість корисних теоретичних положень і висновків, чинне законодавство України кримінально-правового циклу стосовно регламентації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у розділі XIV-I Загальної частини КК України, порядку їх застосування й особливо виконання потребує більш глибокого концептуального дослідження за рахунок розгляду як традиційних, так і нових питань, і внесення з цього приводу певних змін, уточнень і доповнень у законодавство України відповідного циклу, що сприятиме більш ефективній реалізації вказаних заходів кримінально-правового реагування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до частини 5.11 Пріоритетних напрямів наукових досліджень органів внутрішніх справ України на період

2015–2019 рр., затверджених наказом МВС України від 16.03.2015 № 275, тема дослідження узгоджується з ч. 5.18 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 рр., схвалених рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ від 23.02.2016 р. (протокол № 2), а також відповідає комплексній темі наукових досліджень кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ на 2014–2018 роки «Протидія злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами» (номер державної реєстрації 0113U008195).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 22 грудня 2014 р. (протокол № 13) й уточнено Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 30 січня 2019 р. (протокол № 1).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є розробка концептуальних положень науково-прикладної проблеми заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, їх сутності та форм на основі законодавства України, іноземного досвіду, наукових підходів та узагальнення відповідної практики їх застосування, а також надання теоретично обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України кримінально-правового циклу стосовно нормативної регламентації таких заходів кримінально-правового характеру у розділі XIV-I Загальної частини КК України, порядку їх застосування й виконання.

Поставлена мета обумовила вирішення таких основних *завдань*:

- оцінити сучасний стан наукової розробленості проблематики заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб;
- проаналізувати досвід правової регламентації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у зарубіжних країнах;
- визначити сутність заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, їх ознаки, форми та місце в системі заходів кримінально-правового характеру;
- розкрити зміст поняття примусових заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, визначити їх систему та дати характеристику різновидам таких заходів;
- установити передумови, підстави й умови застосування примусових заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб;
- дослідити проблеми застосування і виконання примусових заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб;
- розкрити зміст поняття заходів кримінально-правового характеру, що ґрунтуються на недоцільності здійснення подальшого кримінального

провадження щодо юридичних осіб, та визначити перспективи запровадження нових їх видів;

- установити передумову, підставу й умови звільнення юридичної особи від застосування примусових заходів кримінально-правового характеру у зв'язку із закінченням строків давності;

- дослідити проблеми звільнення юридичної особи від застосування примусових заходів кримінально-правового характеру у зв'язку із закінченням строків давності;

- сформулювати пропозиції і рекомендації щодо внесення змін, уточнень і доповнень до чинного законодавства України стосовно нормативної регламентації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у розділі XIV-I Загальної частини КК України, порядку їх застосування і виконання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із застосуванням заходів кримінально-правового характеру за вчинення правопорушень юридичними особами.

Предметом дослідження є заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: сутність та форми.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять загальнонаукові та спеціально-правові методи наукового пізнання. Зокрема, діалектичний метод дозволив проаналізувати нормативну регламентацію заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у законодавстві України кримінально-правового циклу через поглиблене вивчення більш загальних категорій матеріального, процесуального та виконавчого права крізь призму основних законів і категорій діалектики (всі розділи дисертації). Формально-логічний (догматичний) метод використано для визначення сутності заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, понятійного апарату окремих їх форм і видів, для формулювання висновків щодо практики застосування й виконання заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб та обґрунтування пропозицій щодо уточнення й доповнення норм КК України та інших нормативно-правових актів (підрозділ 1.3, 2.1, 2.3, 3.1, 3.3), послідовне і структуроване узагальнення результатів дослідження, формулювання висновків (усі розділи дисертації). Порівняльно-правовий (компаративістський) та історично-правовий методи використано в процесі дослідження зарубіжного досвіду законодавчої регламентації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб та можливості його імплементації у вітчизняне законодавство, а також під час дослідження сучасного стану наукової розробленості проблем правової відповідальності юридичних осіб (підрозділ 1.2, 2.1, 2.3, 3.3). Використання методу системного аналізу дозволило визначити місце і роль заходів кримінально-правового характеру щодо

юридичних осіб у загальній системі заходів кримінально-правового характеру, встановити співвідношення заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, з кримінальною відповідальністю та іншими заходами кримінально-правового характеру, а також нормами кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого і цивільного права (підрозділ 1.3, розділи 2 і 3). Статистичні та конкретно-соціологічні методи збору, узагальнення й аналізу інформації (аналіз статистичних даних, вивчення документів) використано для узагальнення статистичної інформації Генеральної прокуратури України, щодо даних про кількість зареєстрованих злочинів за фактом учинення злочинів, перелік яких визначено у статті 96-3 КК України, даних Судової влади України, а також Єдиного державного реєстру судових рішень України, (підрозділи 2.2, 2.3).

Нормативною основою дослідження є Конституція України, чинне законодавство України про кримінальну відповідальність, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче й цивільне законодавство України, а також кримінальне, кримінально-процесуальне і кримінально-виконавче законодавство зарубіжних країн.

Науково-теоретичною основою дослідження є публікації вітчизняних і зарубіжних фахівців із конституційного, кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого і цивільного права, а також кримінології.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані Генеральної прокуратури України про зареєстровані в Україні злочини, що є передумовою для застосування щодо юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, за період з 2014–2019 рр.; дані статистичної звітності судової влади України за період з 2014–2018 рр. щодо фізичних осіб, які були засуджені за злочини, перелік яких міститься у статті 96-3 КК України; дані Єдиного державного реєстру судових рішень України щодо ухвалених судом рішень у формі вироку або ухвали із кримінальних проваджень, пов'язаних із вирішенням питання про застосування щодо юридичної особи заходів кримінально-правового характеру або кримінально-процесуального примусу (вивчено 103 судових рішення).

Наукова новизна отриманих результатів зумовлюється тим, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних наукових досліджень сутності та форм заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, в результаті чого розроблено науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення законодавства України стосовно нормативної регламентації окремих положень розділу XIV-I Загальної частини КК України, порядку застосування і виконання заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Основні положення, що становлять новизну дослідження, полягають у тому, що:

уперше:

- запропоновано доповнити систему примусових заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб таким додатковим їх різновидом як грошова компенсація – обов'язок юридичної особи відшкодувати учасникам кримінального провадження нанесені збитки та заподіяну шкоду в повному обсязі;

- на підставі системного аналізу норм цивільного, кримінального, кримінального процесуального і кримінально-виконавчого законодавства України з урахуванням досвіду нормативної регламентації норм щодо виконання заходів кримінально-правового характеру стосовно юридичних осіб у сучасному кримінально-виконавчому законодавстві зарубіжних країн, обґрунтовано необхідність внесення окремих уточнень до Загальної частини Кримінально-виконавчого кодексу України, а також доповнень до його Особливої частини у виді положень про порядок та умови виконання заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб;

- визначено поняття заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, що ґрунтуються на недоцільності здійснення подальшого кримінального провадження, та запропоновано доповнити розділ XIV-I Загальної частини КК України положеннями про можливість звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру у зв'язку з позитивною постделіктною діяльністю юридичної особи, змістом якої є добровільна компенсація шкоди та/або повернення неправомірної вигоди юридичною особою як новий різновид таких заходів;

- обґрунтовано доцільність закріплення на законодавчому рівні положення, яке дозволяло б суду застосовувати примусові заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у разі закриття кримінального провадження щодо уповноваженої особи юридичної особи зі звільненням її від кримінальної відповідальності з будь-яких nereабілітуючих підстав, у тому числі в окремих випадках і тих, що передбачаються у статті 49 КК України.

удосконалено:

- наукове бачення щодо системи заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: запропоновано залежно від змістовних ознак таких заходів поділяти їх на примусові (штраф, грошова компенсація, примусова ліквідація і конфіскація майна, спеціальна конфіскація), а також ті, що унеможлиблюють їх застосування у зв'язку з нездатністю достатньою мірою здійснювати запобіжний вплив на юридичну особу як суб'єкта кримінально-правових відносин через закінчення строків давності або позитивну постделіктну діяльність юридичної особи;

- наукові погляди на місце заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у системі заходів кримінально-правового характеру; зазначено, що у загальній системі заходів кримінально-правового характеру

заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб належать до особливих різновидів інших заходів кримінально-правового характеру: з одного боку, вони належать до субсидіарних комплементарних, а з іншого – до похідних екстраординарних інших заходів кримінально-правового характеру, оскільки можуть бути реалізовані виключно у випадку вчинення уповноваженою особою будь-якого зі злочинів, визначених законодавцем у статті 96-3 КК України, поряд із застосуванням до уповноваженої особи відповідного за ступенем суворості виду покарання та/або іншого заходу кримінально-правового характеру, крім того, вони можуть бути застосовані до іншого, раніше не відомого традиційній кримінальній юстиції суб'єкта кримінально-правових відносин – юридичної особи; отже, за підставою, метою, порядком застосування і виконання інші заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб істотно відрізняються від інших заходів кримінально-правового характеру щодо фізичних осіб, хоча водночас і становлять разом альтернативні покаранню варіанти кримінально-правового впливу на порушення кримінально-правових заборон;

– поняття примусових заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, під яким запропоновано розуміти передбачені КК України інші відмінні від заходів кримінально-правового характеру щодо фізичних осіб засоби впливу, що не є покаранням і формою кримінальної відповідальності, але тягнуть негативні для юридичної особи наслідки майнового чи організаційно-правового характеру у випадку ухвалення судом рішення про їх застосування щодо юридичної особи поряд із покаранням та/або іншими заходами кримінально-правового характеру, визначеними в обвинувальному вирoku суду щодо уповноваженої фізичної особи, яка вчинила будь-який зі злочинів, передбачених у статті 96-3 КК України;

дістали подальшого розвитку:

– наукові позиції щодо доцільності розширення переліку передумов застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру;

– аргументи щодо доцільності розширення переліку примусових заходів кримінально-правового характеру за рахунок включення до нього, поряд із грошовою компенсацією, таких примусових заходів, як позбавлення юридичної особи права займатися певною діяльністю та спеціальної конфіскації;

– система наукових поглядів про те, що до юридичної особи застосовуються примусові заходи кримінально-правового характеру, відмінні від покарання її уповноваженої особи, в межах так званої квазікримінальної (субститутивної) відповідальності, яка істотно відрізняється від традиційної кримінальної відповідальності фізичної особи – суб'єкта злочину.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретична і практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження питань, пов'язаних із застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 11 листопада 2019 р.);
- у нормотворчій діяльності – для уточнення та вдосконалення окремих норм кримінального, кримінального процесуального і кримінально-виконавчого законодавства України;
- у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики реалізації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб;
- в освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення занять із дисциплін «Кримінальне право» (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 18 листопада 2019 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження оприлюднено дисертантом у вигляді доповідей на науково-практичних конференціях «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 14–15 червня 2019 р.), «Актуальні проблеми кримінальної юстиції» (м. Одеса, 26–27 червня 2019 р.), «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 21–22 червня 2019 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображено у семи наукових працях, зокрема у чотирьох наукових статтях, з яких дві опубліковано у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, дві – у наукових виданнях іноземних держав з напряду, за яким підготовлено дисертацію, а також у трьох тезах наукових доповідей.

**Список публікацій здобувача за темою дисертації,
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Крижановський М. В. Міжнародний досвід законодавчої регламентації заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2019. № 2. С. 54–58;
2. Крижановський М. В. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: форми, окремі аспекти застосування та перспективи запровадження нових видів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 208–215;
3. Krizhanovsky N. Measures of criminal legal nature for legal entities: prerequisites, grounds and conditions of application. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2019. Special Issue. № 1. С. 232–237;

4. Крижановский Н. В. Освобождение юридического лица от применения мер уголовно-правового характера в связи с окончанием сроков давности: сравнительно-правовой анализ. *LEGEA ŞI VIAȚA*. 2017. Nr. 12/2 (312). С. 100–105;

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Крижановський М. В. Деякі міркування щодо визначення поняття та видів заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: матер. міжн. наук.-практ. конф. 14–15 червня м. Львів. Львів: Західноукр. орг. «Центр правн. Ініціат.», 2019. С. 54–57;

6. Крижановський М. В. Чи підлягає юридична особа кримінальній відповідальності у випадку вчинення її уповноваженою особою кримінального правопорушення? Актуальні проблеми кримінальної юстиції: матер. всеукр. наук.-практ. конф. 26–27 червня м. Одеса. Одеса: МГУ ; Ін-т права, економ. та міжнар. відн., 2019. С. 24–29;

7. Крижановський М. В. Деякі міркування щодо оптимізації ефективності застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Юридичні науки: проблеми та перспективи: матер. наук.-практ. конф. 21–22 червня м. Запоріжжя. Запоріжжя: Класич. приват ун-т; акад. «Болашак» (Казахстан), 2019. С. 107–110.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотно, а стиль викладення матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

Відповідність дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Робота відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), а також пп. 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, і може бути подана до разової спеціалізованої вченої ради для її захисту.

В результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 25 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Крижановського М. В. до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

У результаті експертизи дисертації та повноти публікації основних результатів дослідження Крижановського Миколи Валентиновича

ПОСТАНОВИЛИ:

1. Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Крижановського Миколи Валентиновича на тему «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: сутність та форми» схвалити.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною придатністю здобутих результатів дисертація Крижановського Миколи Валентиновича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пп. 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Крижановського Миколи Валентиновича на тему «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: сутність та форми» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 25; проти – немає; утримались – немає.

Рецензент

**Професор кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Юрій ОРЛОВ

Рецензент

**Доцент кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Ксенія ЮРТАЄВА

